

УДК 027.7(477+100)

Колесникова Тетяна Олександрівна

Науково-технічна бібліотека Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна, Дніпропетровськ, Україна

ТРЕНДИ РОЗВИТКУ БІБЛІОТЕК В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ ТА СВІТУ

Світова бібліотечна громадськість, ґрунтуючись на динамічних змінах в інформаційному середовищі освітньої та наукової комунікацій, віртуалізації відносин, фіксує в останні роки значне розширення номенклатури бібліотечного виробництва та сервісів.

З нашої точки зору, на перше місце слід поставити появу принципово нової сфери бібліотечної діяльності, притаманної лише науковим бібліотекам університетів та національних академій наук. Це – революція в бібліотечному обслуговуванні, **пов’язана з підтримкою наукових публікацій**. Відмінна риса нової сфери діяльності – **зміщення вектора уваги наукових бібліотек від послуг для читача взагалі до пріоритетної уваги в наданні послуг автору-вченому** [1]. Дана сфера не тільки стрімко наповнюється новими напрямками, але й сприяє реалізації, наприклад, одного із національних імперативів України –

необхідності збільшення присутності науки держави у глобальному науково-інформаційному просторі та підвищення рівня її впливовості в світі.

По-друге, продовжується перехід (хоча й не дуже інтенсивний) до **надання студентам віддаленого доступу до навчально-наукових джерел інформації**. Високий ступінь студентських очікувань мобільного доступу до необхідних у процесі навчання документів, з однієї сторони, та світова економічна криза й затяжні терористичні дії на сході України (що «знекровили» в країні звичні канали бібліотечного комплектування), з іншої сторони, потребують запровадження відкритого онлайн-доступу не тільки до результатів наукових досліджень, але й до освітніх ресурсів (створених за рахунок держбюджету). Так, за даними Американської Бібліотечної Асоціації, ці тенденції активно поширюються в університетських бібліотеках США [2, р. 296]. Відкриті освітні ресурси, завдяки далекоглядності окремих педагогів і вчених, також поступово займають місце в електронних бібліотеках і репозитаріях університетів України.

По-третє, університетські бібліотекарі отримали **нові можливості для розширення власних педагогічних практик**, пов'язаних із розвитком інформаційної культури та дослідницьких навичок і стратегій користувачів (студентів, науковців, викладачів). Сприяння формуванню інформаційної компетентності є унікальним активом бібліотеки, який може та повинен бути розширеним для задоволення очікувань університетської спільноти.

По-четверте, стрімко **розширюється палітра рекламної діяльності бібліотек**, особливо з пропаганди читання. Найбільшою популярністю серед світових університетських спільнот користуються випуск бібліотеками різних форм мультимедійної продукції: відео-кліпи (у т.ч. буктрейлери), відео-уроки, лекції, довідники, путівники, онлайн-ігри, віртуальні виставки, презентації, блогерська діяльність (у т.ч. із буктьюберства) тощо. Водночас, створюючи в бібліотеках медійні лабораторії, бібліотекарі допомагають своїм користувачам засвоювати навички створення анімації, 3D-дизайну, відео, цифрової обробки звуку й графіки та інших сучасних технологій.

Перелік бібліотечних інновацій можна продовжувати ще довго. Але **новий виток в еволюції університетських бібліотечних сервісів**, безумовно, пов'язаний із підтримкою **наукових публікацій** [1-6]. Його відмінні риси:

- **зміщення вектора уваги наукових бібліотек від послуг для читача взагалі до пріоритетної уваги у наданні послуг автору-вченому;**
- **активне партнерство наукових бібліотек на всіх стадіях життєвого циклу (research lifecycle) наукового дослідження:** від інформування та надання доступу до колекцій документів до публікації, збереження, розповсюдження і далі аналізу та оцінки результатів досліджень [1].

Опинившись у фокусі уваги бібліотеки, всі вчені – науково-педагогічний колектив, наукові співробітники, аспіранти, магістранти та ін., – стають користувачами безпрецедентно широкої номенклатури сервісів зі створення й підтримки наукових публікацій. Деякі з цих сервісів активно впливають на подальший розвиток бібліотеки, змінюючи її місце та роль в сьогоденному ландшафті наукової комунікації.

Трендами розвитку бібліотек в університетах України та світу в умовах еволюції цифрової наукової інфраструктури є:

- Створення та підтримка інституційних електронних архівів (репозитаріїв) [3];
- Реалізація моделі «Бібліотечне видавництво» (Library Publishing) із видання електронних журналів, е-монографій та е-матеріалів конференцій [4];
- Інтеграція результатів наукових досліджень у світові БД науково-технічної інформації (повнотекстові, реферативні, наукового цитування ...) [5];
- Вимірювання впливу та видимості результатів наукових досліджень окремих вчених й університетів у світі (інформетрія: бібліометрія, наукометрія, вебометрія, альтметрія) [1];
- Навчання вчених різним аспектам інформаційного пошуку й роботі зі світовими базами даних наукового цитування та ін.
- Сприяння формуванню бренду вченого (в т.ч. допомога в отриманні ідентифікатора автора-вченого ORCID, реєстрації в Google Scholar, IndexCopernicus, Science Index для авторів в РІНЦ і т.д.).

Авторка підтримує думку К. Хан (Karla Hahn) [6] і вважає за потрібне поширити її до всієї сфери сервісів наукових бібліотек, пов'язаної з підтримкою наукових публікацій, про те, що реалізація трендових програм є прагматичною відповіддю на очевидні запити та потреби вчених, а не впровадженням нових послуг в пошуках клієнтів.

Сучасна діяльність університетських бібліотек – безумовний доказ інтелектуалізації бібліотечної професії. Але у більшості випадків бібліотекарі самі ініціюють отримання нових знань і розробку нових методик для реалізації інноваційних проєктів, бо не можуть цього отримати в жодному фаховому закладі освіти держави.

У той же час, вирішальне значення для бібліотечної професії (як однієї з найбільш динамічно змінюваних) має саме можливість забезпечення безперервної фахової освіти, професійної підготовки у відповідності до сучасних вимог конкурентного середовища.

Втім сьогодні авторці невідомий факт існування (з отриманням документа державного зразка) для бібліотекарів-практиків навчальних семінарів, курсів підвищення кваліфікації, майстер-класів, лекцій, наприклад, із електронної видавничої діяльності, інтеграції наукових публікацій або з вимірювання впливу та видимості результатів наукових досліджень у світі (бібліометрії, наукометрії, вебометрії, альтметрії).

Джерела:

1. Колесникова, Т. А. Оценка результативности научных исследований: библиометрия / Т. А. Колесникова, Е. В. Матвеева // Наука та прогрес транспорту. – 2015. – № 4. – С. 7–22. DOI: 10.15802/stp2015/49190.
2. Top trends in academic libraries: A review of the trends and issues affecting academic libraries in higher education // C&RL News. – 2014. – Vol. 75, no. 6. – P. 294–302.
3. Колесникова, Т. О. Формування комунікаційних відносин при організації бібліотекою інституційного репозитарію ВНЗ // Вісн. Кн. палати. – 2011. – № 7. – С. 15–18.
4. Колесникова, Т. О. Науково-видавнича модель «Library Publishing» в університетських бібліотеках України та світу / Т. О. Колесникова, А. І. Миргородська // Вісн. Кн. палати. – 2015. – № 3. – С. 24–28.
5. Колесникова, Т. О. Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень // Вища школа. – 2014. – № 4(118). – С. 7–26.
6. Hahn, K. Research Library Publishing Services: New Options for University Publishing / Karla Hahn. – ARL : Washington, DC, 2008. – 40 p. – <http://www.arl.org/storage/documents/publications/research-library-publishing-services-mar08.pdf>.